

Nakamutňi sterilizacija

The tumenge šaj kaja operacija previsarel o dživipen

Nakamutňi

sterilizacija

The tumenge šaj kaja operacija previsarel o dživipen

Foto: European Roma Rights Centre/Andreea Anca-Strauss

Grafická úprava: Radek Schmidt

Romský překlad: Jolana Grinvalská

Korektura: Mgr. Zbyněk Andrš

S'oda hin

Sterilita – našti tut aven čhavore

Sterilizacija – e operacija, so tut pal late našti aven čhavore

Slobodno, pherdo džanlipnaskro suhlasišagos – e pacientka/o pacientos šaj peske kidel avri, či džala pre operacija, abo na. O dočtoris mušinel te phenel anglal čačikane lava - savoro, so pal oda zakrokos džanel the so ole dženes/ola džeña palis užarel.

(Bijo andrečhindo suhlasis la pacientkatar abo le pacientostar, našti o dočtoris te operinel. Afe kada andrečhindo dokumentos nane sa, o dočtoris musaj e

Anglune lava

Džaņipen pal oda, kaj pes kernas nakamutne **sterilizaciji romane džuvlijenge andre ČR anglo berš the pal o berš 1989** ande o čečike mediji anglunovar septembriste andro berš 2004. Peršones pes vakerlas ča pal oda, hoj o Evropakero romane čačipnaskero centros (European Roma Rights Centre, dijader ča **ERRC**), phenel pro špitali andre ČR, kaj kernas kala operaciji, afe čečiko rajaripen phenđas pale, hoj nane čačo. Dživese 9. septembris 2004, o verejno ochrancos le pravoskro (dijader ča VOP) chudña andro vast lila, kaj pes sťažine nas la zmocnenkiňake deš romane džuvľa. Andre kala phukade lila činenas, hoj lenge kerde seksualno sterilizacija, bri lengro suhlasišagos

”

Ehin historicko čačipen, hoj anglo novembros o Československos kernas le Romenca ajsi politika, so len lidžalas ki e asimilacija, hoj te bisteren peskro romipen u te pes prisposobinen a majoritake (e gadžen-ge). U kamenas te kerel, hoj e Romen te avel so nekčepeder čhavore. Na kamenas, hoj te ločhon o romane džuvľa e čhavoren. O socialna gadžija len kamenas te prevakerel, hoj te džan pre sterilizacija, hoj te na avel „socialno rizikos“.

Palune lava VOP dživese 23. decembros 2005, sera 3

pacientoha/a pacientkaha mek angl'oda te vakerel pal savoreste, so len užarel. Džanlipnaskro suhlasišagos hin pro Čechi the pro Slovenskos andre „sascipnaskre buća“ vareso nevo. Phandel pes ki oda but eticka problemi, so mek k'amende nane thode andre zakoni. O experta WHO ki oda phenen, kaj kempel te lel avri godaha, so o dočtoris kerela, kaj sakones mušinel te likerel avka, sar the avre manušes, u našti dikhel ča pro „nekbareder zakonos“ - so kamel o pacientos abo e pacientka.)

Integrita – ņiko našti kerel phuj e manušeskre teštoske (celoske) abo e vođeske

Eugenika – teoria pal o sasto nipos, so ehas uplatņimen nekbuter andro peršo jepaš bište šelberšeske

Lege artis – o dočtoris kerel ča oda, so džanel o dočtorska džaņipena

the džanlipen. Phenenas, hoj na dine suhlasišagos, kaj lenge te keren, u te pes varesavi lendar čhindas andre varesavo dokumentos, akor na džanlas, s'oda hin, savo zakrokos. Ehas lenge akor namištes, u mek lenge lengre dočtora na phende savoro, so majinenas te džanel.

ERRC pes visardas pro VOP imar andro februaris 2004 oleha, hoj beršende 2003 the 2004 kerde jekhetanes pojekhe čečike organizacijenca vajkeci thanutne phučibena, hoj te džanen, keci kala sterilizaciji ehas kerde pal o berš 1990, u či pes keren ži adadžives. Avka sar daranas, sikhadžas pes le phučibnastar, hoj o romane džuvľa ehas okle beršende pro nakamutne sterilizaciji. Le romane džuvljenge sa het keren sterilizaciji bri lengro džanlipnaskro suhlasišagos u kada džal mamuj (kontra) fundamentalna manušane čačipena. O VOP peršivar na kamelas kada te šetrinkerel, has les čuno informaciji. Palis, sar pes rakhlas le dže-

nenca andal o ERRC, achalarde avri jekh avreske sa u phende peske, so kempel te kerel, kaj o VOP šaj šetrinkerel oda. Palis lenca chudne te kerel o themutne (občanska) jekhetanišena „IQ Roma servis“, „Liga vaš o manuškere čačipena“ the „Dživas jekhetane“. Kala organizaciji pomožinas le džuvlengre te avel andro kontaktos le VOPoha, u palis chudne te bičhavel perše phukavne lila (stážnosti).

Andre jekhetaneskro tiskovo vičiňiben (prohlašenje), so dine kala organizaciji avri, hino čhindo, kaj le džuvljen, save ehas sterilizimen bri lengro, hin buter sar pes phenelas: "Kala deš džeňa nane savore, so lendar džanas. Džal pal kada, hoj na savore džuvľa godžaver te keren perše kroki. Kempel te dikhel the pre oda, či la džuvľa avla zor, te sudzinel pes, bo o sudos likerel but, the pro aver veci. Kola deš džeňa has pririchtimen pr'oda u vašoda dine phukade lila (stážnosti)."

Sar pes keren sterilizaciji pal o akanutno pravos

Perdal savore nasvale ňipi hin kerdo **zakonos č. 20/1966 Sb., bečelišagos khatar o sascipen le nipengro**, the aver pravna čhiňibena. "O bečelišagos khatar o sascipen le nipengro pes na chudel le paragrafostar 23, ale hin les specialno režimos pal o paragrafos 27, savo phenel, hoj e sterilizacija šaj pes kerel ča akor, te suhlasinel, abo oda kamel o dženo/e džeňi. Sar kempel lengre te kerel sterilizacija, oda diňas avri o sascipnaskro miňisterstvos." Kala podmienki hine čhinde andre smernica ČSR č. LP -253.3-19.11.17, savi diňas avri sascipnaskro ministerstvos dživese 17. decembros 1971, andre savi hin čhindo sar pes kerel sterilizacija the § 35 the § 31 odst. 4 vihlaška č. 152/1988 Sb., so ehas platno andro berš 1991 u so pal late šaj denas le džuvlen zvlašna socialna love, ale nekbuteder deš ezera u ča akor, te dine suhlasišagos ki e sterilizacija.

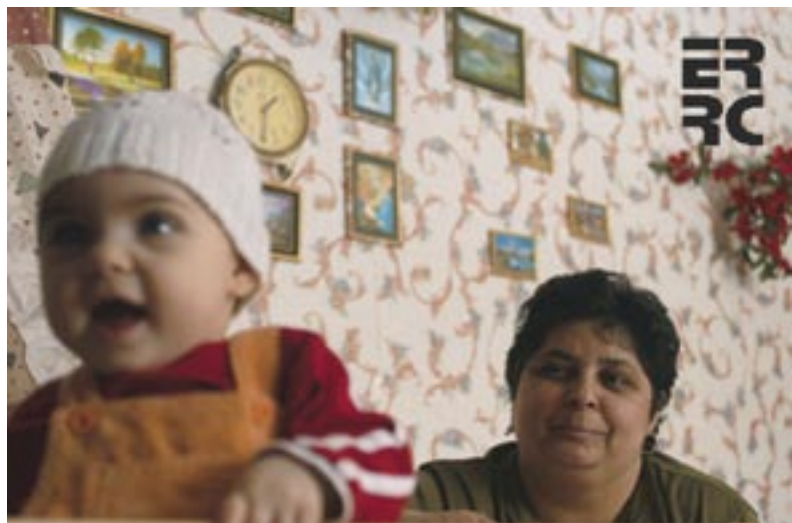
Andro novembros 2006 avela nevi platno vihlaška, so dela avri miňisterstvos sascipnaskro. Dočtoris savo kamela te kerel e pacientoske/a pacientkake varesavo bareder za-

krokos, kaj šaj avel komplikaciji, mušinel e navale dženeske, anglal te phenel, so džanel pal savoreste - so avla lačno, ale the pal o riziki. **Te o dočtoris sa achalola avri u o pacientos/e pacientka na dela suhlasišagos u na čhanela pes andre - kada hin pal o vičiňiben (vihlaška) leskro/lakro pravos - e operacija pes na kerla.** Vaš o čhavore čhinenas pes andre slobodnones (abo na čhinenas) lengre zastupci andalo zakonos. Džañipnaskro suhlasišagos avka avela peršovar andre historija thodo andro čečike sasipnaskre zakoni.

Jekhetanišiben e džuvlengro, so hine poškozimen sterilizacijaha

Kala džuvľa, so lengre kerde o dočtora nakamutni sterilizacija, dživen furt andro psihicko stresos. Andro lengro dživipen len bares kidel lengro pharipen, ale na ča andre lengro džengro dživipen, ale tiš andro socialno dživipen. Čačipen hin, hoj imar ňikda len na avela čhavore. Pre jekh sera pes o rom a romňaha halasinel, pre aver sera o gadže ča džanen te phenel, kaj o džuvľa pes dine te sterilizinel ča vašoda, hoj kamenas te chudel love. U mek phenen, hoj akana kamen mek aver love vašoda.

O jekhetanišiben e džuvlengro, so hine poškozimen sterilizacijaha, has thodo andre pro jaseňis andro berš 2004. Akor diňa lengre

phukade lila (stážnosti) ki o VOP e zmocnenkina, savake dine te džanel o džuvľa, so has sterilizimen u poškozimen bri lengro. Kala godžaha zathode kada jekhetanihen korkore o džuvľa. Duminenas, hoj te phirena jekhetane jekhvar andro kurko andre kada jekhetanihen, ta peske šaj vakeren pal peskro trapišagos. Jekhetane pes feder čujinena the psichicki. Jekhetane hine andre kada jekhetanihen 30 džeňa the 10 džuvľa phiren jekhvar andro čhon. Kada jekhetanihen andre ČR narado dikhen, aľe likerel peskro džuvľikano lačhipen. O džuvľa pes kadaj dodžanen but pal oda, so pes ačhilas andre kada problemos nevo. Vakeren peske pal o dživipnaskro džaňipen the kada džaňipen peske phenen jekh avrake. Vakeren pal o jekhetane sascipnaskre problemi, so lenge ačhlas pal e sterilizacija. But sterilizimen džuvľa vakeren pal peskro nasvalipen. Nane len dzeka te chal. Hin len migreňi, dukha andro šero, dukhal len men, zrosti andro per len dukhal sar hin len kola džuvľikane veci. Varekas mek hin kala dukha, u varekasko našľilas. Ačhle lenge psichicka depresiji. Nasigeder has len andro jekhetanihen kajsi bučori, kaj te avel te dičhol e džuvľen. Te

rekana andre Švedsko. Jekhetane a "Grupaha vaš o manušengre čačipena" paš o o. s. "Dživas jekhetane" akana keren dromeskeri vistava e fotkenca, so keren korkore kola džeňa andal kada jekhetanihen. Kamen te sikhavel pre kada čačipen the problemos „Nakamutňi sterilizacija“, so k'amende ehin mek but-but džuvľa, so mek pal peskro osudos na vakerenas. Vašoda bi kada spolkos kamelas, kaj pes te dodžanen pal kada savoredžene the andre aver fori ČR, kaj terpinen the aver džuvľa kaleha kavka istes, sar kala, so pal kada savoro vakeren the činen.

Vakeriben pal o pharipena, so pes ačhile e sterilizimenone džuvľenge

Ňikda man na zmierinava, hoj man našči aven čhavore

"Kerde mange sterilizacija andro berš 2001, has mange 35 berš. Miro čujišagos na has lačho.

”

"Andro berša 1970 – 1990 e československo rajaripen (vlada) mukľas te kerel sterilizaciji e romane džuvľenge. Kada has lakro programos andre politika. O cielos ehas, hoj te maren tele e natalita e romane džuvľengeri, kaj e romane džuvľen nane ajci čhave. Perdal lende oda ehas ibajte baro nasvalipen. Kaja politika odsuzindžas e Charta 77 u kijo agor ohtovarđeše beršende ehas kada zdokumentimen le disidentenca, so pes vičinen Zbyněk Andrš the o Ruben Pellar. E organizacija Human Rights Watch diñas avri o informaciji pal o sterilizaciji andro berš 1992, andre jekh textos, kaj čhinelas pal e situacija le Romengri andre Československo. Odoj hin pro agor čhindo, hoj o sterilizaciji pes kerenas ži jepaš eňatone beršende."

Andal o jekhetano prohlašenie, savo kerde o organizaciji vaš o manušeskere čačipena - ERRC, IQ Roma servis, e Liga vaš o manušeskre čačipena the Dživas jekhetane. Dino avri andro juňis, andro berš 2005.

avel dupľikinen kada čačipen, hoj kada problemos - e nakamutňi sterilizacija hin vašoda, bo e čechiko rajaripen kija lenge na kerdas kajso šaltos, kaj lenge te počinen avri ola dukhade love (odškodné), avka sar oda ehas va-

Džanav, hoj mire romeske našči imar porodžanav avre čhavores, so bi igen kamavas. Te varekas dikhav a kočaha mindžar mange marel o jilo the igen man dukhal koda pocitos, so čujinav. Ňikda imar mire čhavores na lidžava andre koč.

Igen man oda rañinel, avka sar mire romes, so igen bi kamelas iba jekhes čhavores. Pal o kerdo zakrokos sterilizacija, hin man zorale dukha andro per the andro šero. Avka man dukhal the e rana, so hin man pal o zakrokos. Ńikda man na zmierinava oleha, hoj man našči aven čhavore."

Jiřina

Na čujnav man andre miri cipa – sar te bi oda na avás me

"Kerde mange sterilizacija andro berš 1992 bri miro džanliben, has mange 25 berš. Hin man psichicke problemi – furt problemi mire romeha, hino pre mande choľamen, hoj man našči aven čhavore. Miro rom bi kamelas iba jekhe čhavores. Som bibachtaľi našči leske Ńikda ločhuvav čhavores. Hin man zorale dukha andro klubi the andro šero. Na čujnav man andre miri cipa, sar te bi oda na avavas me."

Helena

Sterilizacija nane vareso, so bi kamavas te kerel korkori mandar the mindžar

Sar man richtinenas pre operacija, thovenas mange pro angušť varesavi šľajfica, phučľas o dochtoris a sestričkatar či hin mange čhinde andre o ľila. E sestrička phendžas pale, hoj mange pobisterde te del. O dochtoris phendžas "oda našči avel čačipen", avka varesar. Phendžas lenge, hoj te anen o ľila the te den magne te čhinel. Dine mange varesave ľila the sikhade kaj te čhina, aľe save ľila oda has na džanav. Duminav, hoj jekhvar čhindžom the palis andre narkoza zasučom. Preiľom man oda džives pro dilos, e sestrička mange phendžas, hoj hin man čhajori the kerde mange sterilizacija. Na džanavas s'oda mange vakereľ, so joj duminel. Ńiko mange Ńikda na phendžas anglo ločhiben, hoj man imar Ńikda na avena čhavore. Te mange anglal phendehas, s'oda ehin sterilizacija, ta phendžomas mira dake the mire romeske the dovakerdžamas amen jekhetane. Kavka man Ńikda korkori na rozhodňindžomas aňi nakerdžomas. Pal o porodos duminavas furt, hoj kerdži sterilizacija ehin DANA, kaj te na ačhen o džuvľa mindžar phare. Šundžom e kamaradkendar. Palis imar pre oda na dumina-

vas, bo has amenge o kher tel o baro paňi the has amen bare problemi. Anglo duj berš kama-has tritone čhavores. Geľom ko dochtoris the phendžom leske, kaj mange te lel avri e Dana. O dochtoris pre mande dikhelas sar dilino the phendžas mange, hoj man imar Ńikda na aveľa čhavore, bo som sterilizimen. U te furt kamav čhavoren ta te rakhav mange avre dochtoris. Somas bičhadĩ ke aver dochtoris, kaj mange ačhaľarde avri, kaj hin jekh šanca, kaj te avav le čhavoren, te kerel mange "in vitro". Buterval man oplodňinde "in vitro", aľe dži akana na ačhľom phari. Akana kamas amenge te adoptinel čhavores andalo ľeľencos.

Paniľ.

Nakamutne sterilizaciji ■ andre Švedsko

Maškar o berša 1935 the 1975 ehas andre Švedsko sterilizimen khatar 63 000 manuša the olestar 93% džuvľa. Olestar rachišagostar has 40% sterilizimen ajse džene, so oda na kamenas. Andro historicko kontextos dikhas, **hoj o Švedsko šťatos has andro peršo jepaš bišťe šelberšeske socialno šťatos („folkhem“), u akor len has kajsi koncepcija, hoj o šťatos džanel nekfeder, so kempel le manušeske, u šaj leske parančolinel (rozkazinel).** Nekbuter andro 30. the 40. berša ehas kada gondolišagos jekhetaňardo mek avre gondolišagoha, hoj **organizimen eugenicko aktiviti šaj federalisalion o "manušengro materials"**. O Švedsko šťatos, mukľas ča pre peste, kas te avel čhavore, kas na. Oda kerelas vašoda, kaj te na uľon nasvale the kaliki. Jekhetaňi дума pal o eugenicka sterilizaciji, jekhetanes la kritikaha, so perelas pre ideologia folkhem, pes phundrađas andro Švedsko andro berš 1997. Akor andro novinki Dagens nyheter dine avri buter texti pal oda, sar pes kerenas o sterilizaciji andro Švedsko. Lengro autoris ehas o Maciej Zaremba. Pr'oda reaginenas butdžene, ehas bari diskuzija olestar, u ehas thodĩ andre rajaripnaskeri (vladno) komisija, savi višetrinkerelas o sterilizaciji ži beršeste 2000.

Kaja komisija ehas zathodi la švedskona vladar. Pro peršo than has pal e historija e duma, ehas formulimen sterilizačna predpisi andro berša 1934 the 1941, so kerde analiza džaňipnaskeri the politicko, duma so ehas akor uplatňimen o sterilizačna zakoni, ži akor kim na kerde neve prikeribena. Ehas kerdo jekhvarestar te dodžanel the čhinel te avel e štatnen predstaviteľen le vedcendar, hoj jekhetane te formulimen eugenicka programi. Ibaj te forma kerdžas e komisija the phende kaj savore te chuden jekhutňi davka savore jekhetane bri o rozdieľos. Mek sar thode e komisija anglo kola berša, so dokerde o historicko zakonos, hoj te chuden dukhade love (odškodné). Paš kada zakonos, so has kerdo andre kala berša 1999 – 2002 chudle 1600 poškozimen džene kajci love 175 000 švedska koruni. Ola dukhade love mangelas vaj 2 100 manuša.

Vareso olestar, so pes dodžanle u so dine avri andro Paluno lav VOP andal 23. decembros 2005

VOP andro berš 2005 chudľas buter sar **80 phukade lila (stážnosti)**, so has e džuvľenge bri lengro suhľasišagos kerdži e sterilizacija. Kajča o VOP nane kompetentno te kerel porjadkos, te phukaven (stážinen peske) o fyzicka džene pro sascipnaskere objekti, mušindas te bičhavel pro miňisterstvos sascipnaskero. So kerel o miňisterstvos, so peske ki o šetrišagos kerdas e grupa, savi del godži, oda imar o VOP šaj kontrolinkerlas.

Džanľipnaskro suhľasišagos

Kauzi, so ehas andro 90 berša nane lače, bo na respektinenas, sar phenas „džanľipnaskro suhľasišagos“ kerdo perdal o sascipen. Kale čačipnas hin viznamos. Kaja duma pal o džanľipnaskro suhľasišagos ehin andre dochtorsko odborno literatura but berš. Mek pes dičhol, hoj kada pravos ži adadžives nane lačhes achalardo avri nekbuter perdal o Roma. Na achalon kaleske, bo o dochtora abo o sestrički na džanen e romenge te phenel. Jon varekana vakeren

odbornones. O Roma kale vakeribnaske na achalon u palis na achalon jekh avreske.

Integrita manušeskri

Nachudlo jekh dženo, sar hin phenas čhindo andro lil zakonoskro andro čl. 7. odst. 1 andre Prajtin fundametalna prava the slobodi hino ustavno, abo šaj phenas **maškarthemutno the ratindo pravos, hoj te na avel pharadži e dženeskri integrita**, oda hin, kaj pes ulikerel. Kada obecnno zakazos phenel, hoj ňiko našči pharavel kaja integrita. Kada zakazos ehin erga omnes - avka sar andre kaja sera verejnopravno the sukromno. Kampel peske lačhes te preduminel, kaj dochtorska zakroki abo postupi pes šaj jedňinel, phenas kovle diagnosticka metodi. Kerdo zasahos andre integrita e manušengre dženege šaj vičinen the te džanen, hoj o dochtora lenge kamen pro lačhipen, sascipen, the lengro cielos ehin, kaj lengro sascipen te avel mek sa feder so nekfeder perdal o džene. **Kaleha jekhetanes našči duminas avka, hoj o dochtorska zakroki na pharaven e manušeskri teštoskri (celoskri) integrita.** Andre kaja integrita hin kaleha o džene zachudle e nasvalipnaha abo e zraňibnaha. Kajso achališagos mušinel te achalol, hoj šaj avel tumaro vlasno sascipnaskro. Nadochudlo dženo mušinel tiš te džanel the lačhes te achalol peskri pravno sera. Hoj hin les dženeskro zakonos the pravos te phenel peskro pravos, so hin les varesavi absencija andral zakrokos.

E manušeskri integrita našči avel pharadži, le manušengre dženeskre prava našči te aven porušimen. Šaj aven narušimen nasvale the šaj phiren, phenas ki o psychologos abo ke aver dochtoris, phenas e dandena, e jakhenca the mek hine aver specialisti.

Džuvľipen andro nakamutne sterilizaciji

Hin pro roviben the kada, **hoj te dodžal kijo kamľipen nane domukľi manipulacija e dženeskre kamľipnaha u pre kada nekbuteder dopočinen o džuvľa.** O pravo thovel zor pre oda, kaj pes na našavel o seksualno sascipen le džuvľijengro. Vašoda pes peršo pre kada than musaj te thovel e **Umluva, sar te našavel savori diskriminacija e džuvľengri** (so hin avri vičindí (vihľišimen) tel o č. 62/1987 Sb.). Pal o člankos 10 la umľuvakero mušinel o štatos te zajiscinel e džuvľenge, hoj te sikhľon andre

so nekbareder školi u hoj len te avel pristupos kija lengro sascipen. Mek savoro, so kempel, kaj lengri fameljia bachtali the sasti avel u keci peske phenen hoj len avela čhavore. **Pal o čl. 16 musaj o štatos te zajiscinel e džuvlence, hoj pes sako džuvli te rozhodninel pal peskri dzeka, slobodnes, keci anela pre kaja luma čhavoren u kana.** The te ave-la sakona džuvlaha peskro džaņipen, hoj te uplatninel peskre prava andre amari ČR. Pre kada savoro, so pes činel, hin kerdži umluva the viboris so čihivel het savore diskriminaciji e džuvlengri pal o čl. 17 umluvakero, savo pro peskre bešipena del avri the dumi, so kempel te kerel.

Nalačhipena, so hin kerde andro suhlasišagos paš e džuvlikaņi sterilizacija

O pravos dikhel andre sterilizacija nekbareder doš andr'oda, hoj **pes buterval kerenas bri le džuvlengero džanlīpnaskero suhlasišagos.** E džuvlengro

ti džanena savoro pal o zakroki peskro džaniben. O dočtoris peršo bi kempelas te phenel pal kada džaniben avka, hoj les oja džuvli te achalol lačhes, soske hin perdal late lači e sterilizacija. Ča akor ehin nekfeder perdal e džuvli te hiņi nasvali the palis la imar našči aven čhavore. Mušinel la te del časos hoj peske te preduminel savoro lačhes the te phenel peskre romeske, peskra dake, so phenena lake jon. Šaj pes jekhetane dovakeren e dočotriha, so hin nekfeder perdale džuvli te hiņi nasvali, hoj te na avel oja džuvli poškodzimen mek buteder. Ne kfeder ehin te peske polikores savori situacija preduminel.

- b) Anglo berša 1990 sterilizinde e romņen the avlas pes pre kada, hoj o romņa na dine suhlasišagos. O sascipnaskre džene the o socialna džene phenenas, hoj nane čačo, hoj kerenas

”

"Džanav, hoj e politika varekana džalas kijoda, hoj o Roma pes phujes čujinenas. Pro peršo than has o gadže. O Roma ehas furt ča pro dujto than. Nekčačikaneder agor ehin, hoj varekanutņi politika phujes kerelas, the ačhlās goreder ča perdal o Roma. Na ehas aņi ņisavo parančolišagos (rozhodnutie) novemberskro čhoneskro. Andal o šero o nariadenie na džal avri ča avka. O avri-vičiniņen (vihlaška) pes zrušinel, aļe e rajenge andro šero kada savoro ačhela, kada avka funginel andre amaro them. Kada phandlīpen (suvislost) amen merkinaha the mušinaha oleha vareso te kerel."

E Anna Šabatová andro vakeriben la Janaha Kabelačovo andro romano dujekurkeskro Romano hangos (Rh. č. 6/23)

nasuhlasis, so na džanenas s'oda hin sterilizacija the hoj džuvla na dine peskro suhlasis. Na achalonas, so hin sterilizacija u so avla palo zakrokos. Kada ehin bari doš. Slobodnes pes sako manuš kempel te kerel pal peskro. Abo phenel hi, abo na. Kada mol perdal savore jednako. Ačhle pes andro berša 1990 kala savore pripadi the mek pal kala berša.

Dovodi, soske na has suhlasišagos a džuvlakero pherdo džanlīpnaskero the slobodno, hin duj:

- a) (...) Sar imar pal kada činas hin kaja sterilizacija šaj peske den žiadoscā the šaj suhlasinen, hoj te avel kerdži pal o sascipnaskro zakonos, so avena akor bri e doš ča akor, sar o pacien-

kavka u hoj o džuvla na suhlasinenas. Šetrinde avri the dogele kavka, hoj džanenas sar e romņenca te kerel. Presvečinenas e romņen, hoj len te na avel but čhavore. Phenenas lenge, hoj oda nane nič the mek lenge počinena vašoda but love. Kada savoro kerde o socialna buča, so kernas o gadžija šaj duminas historicki sar kamas, aļe pravno viznamos hin kada, hoj kerde doš, hoj na dine slobodno voļa e džuvlengri, so kada savoro pregele the ačhlās kada andre lengro jilo.

Palune lava VOP

A) – Legislativno opatrenija

Makarsavo nevo anglethodo zakonos pal o sasci-

pen ehin lačhes kerdo, aŕe o VOP kamel, kaj pes ki-jathovel mek duj punkti.

- a) Te avel lači anglethodži uprava imar dogeŕas diskrimanalno dŕaņipen, hoj te avel slobodno perdal sako dŕeno, the te del peskro suhlašiŕagos. Lačhes te achalon pal soste dŕal. Te dŕanel s'oda hin sterilizacija hin la lačo mimo medicinsko nekfeder lačhes. E pravno uprava sterilizacijakeri ŕikerel andre peste stanoviskos lačo dŕanŕipen. Mušinel te avel dino o suhlašiŕagos e zakrokoha jekhetane. Zakonos § 49 anglethodži uprava andre uprava bi kampelas te avel čhindo.

"Ustanovimen § 49 hin čhindži kaja vakerdži (veta): **Kim phenel kaja veta the hin len kada dŕanŕipen pal o § 48 mušinel te predŕal eŕta dŕives. U kala dŕivesa naŕči aven charneder sar eŕta dŕives.**"

- b) Te kampel te avel kerdži e sterilizacija vašoda hoj te avel e dŕuvŕi sasti, kaj pes te zabraņinel te na ačhel phari. Hoj te na ohrozinel o sas-

cipen a dŕuvŕakro abo e čhavoreskro. Naŕči te poškodzinel e čhavores. Andre kajse pripadi hin e sterilizacija lačo zakrokos (primarno). Te vakernel o dochtoris pal kada, hoj te na ohrozinel o sascipen mušinel te phenel pal kada dŕanŕipen the mušinel e dŕuvŕi te del suhlaŕis. O dochtoris mušinel te phenel savore ŕajipena, so dŕanel vašoda, hoj te na ačhel e nasvaŕi dŕuvŕi phari. Kamas, hoj kaja vakerdži (veta) te avel pro peršo than § 48 ustanovimen kavka:

"Angle kerdži sterilizacija, hoj te avel peršo than o sascipen, aŕebo ŕaj avel a dŕuvŕa aver dovdos mušinel o dochtoris a dŕuvŕake te phenel savoro dŕaņipen. The pal oda, so pes ŕaj ačhol palis, ŕajutne rizika. **The pal o aver alternativni, so pes ŕaj chasņaren (vyuŕit), na ča pal e sterilizacija.**"

B) – Metodicko opatrenija

Sar aver opatreni hin, save kampelas kaj te kerel o Miņisterstvos sascipnaskro andr'oda, so na perel andre legislativa, o VOP anglethovel:

1. Te kerel jekh brožura, hoj sako peske achal'utnes te preginel s'oda hin sterilizacija. Hin odoj čhindo detailnones pal kada džaňipen pal o paragrafos § 48 anglethodo zakonos kerdo pal o sascipen. Pal kada savoro, so imar pes džanel, lel pes nevi uprava. Šaj pes čhinel pro lil e žiadosca the šaj del peskro suhlesišagos pal kaja nevi uprava, so kerde.
2. Kija kala savore posutki, so imar džanas pal o VOP, hoj le doctora na džanen mištes, save čačipena hin le pacientenge. Pal o prava e pacientengre o doctora našči džanen, hoj savore Roma nane jekh. Na dživen andre romaňi kultura, naščik peske prestavinen, hoj andre sako krajos hin aver običaja. Na džanen, hoj hin žuže the mek aver. Nakam pal kada e čhinel. Džanav

the andro dženeskro pravos pro doctorka fakulti. Kajs zoral' eticko uprava perdal o avutne doctora the kontakti e pacientenca andal o aver sociokulturna thana.

C) – Reparačno opatrenija

Te o doctorko nalačo postupišagos čhindžas andro dženeskro pravos e pacientkengro, džal pal kole pripadi, (pro angluno than, so pes ach'las andro berš 1990 the pal kada časos). Na del pes kada dijader kavka te kerel. O štatos il'as žuži uprava andro berš 1972, kaj pes phenel, te pes kerel sterilizacija ča pal o pravos. Kaja odpovednost' pre peste ile o doctora, aľe jon na has hodna kada pravos te rešpektinel. Vašoda hin akana čačutno, hoj o poškodzimen džuvľa den kijo sudi the te den žalobi pre džuvľengri ratišagos.

”

"Duminav, hoj aňi pal o štarto čhavoro bi na majinenas ňikaske te phenel pal e sterilizacija. „Kames te kerel kaj tut te na avel čhavoro imar?“ Kim peske e džuvľi na phenel korkori. Oda ehin sakoneskri voľa, keci ko kamel čhavoro. U te o doctorkis džanel, hoj perdal e džuvľi hin lačhes te kerel e sterilizacija, bo hiňi nasval' mušinel laha te vakerel pal kada savoro. Majinela bi lake avka te vakerel, kaj leske te achal'ol, so hin perdal late oda nekfeder pre lakro sascipen. Mušinel lake te phenel the oda, hoj šaj avel rizikos u pal'is la šaj avel nasledki. Nekbareder ehin, hoj lake te phenel, kaj egzistinen the aver ratišagi (ochrani), hoj e džuvľi te na achel phari. Avka peske šaj ratinel (chraninel) peskro sascipen. O doctorkis šaj peske vičinel the lakre romes u šaj vakerel the leha (aľebo lenca jekhetane), so hin perdal lende nekfeder. Šajipena (možnosci) ehin but."

E Anna Šabatovo andro vakeriben phendžas la Janake Kabeláčovake andro romano dujekurkeskro Romano hangos (Rh. č. 6/23)

pal o Roma but. Vašoda o romane džuvľa na džanenas, so lenge vakeren o doctora, so len dar kamen. S'oda hin sterilizacija. Na rešpektinenas socialno the kulturno romipen. O miňisterstvos e sascipnaskro majinel te zajiscinel peršo, hoj o doctora celo peskro dživipen sikhlon nekbuter pal o pravos pacientoskro, te keren supervizija, hoj te džanen sar te pristupinen kijo pacienti. Avka, hoj te dolikeren e pravno uprava the tiš te džanen te rešpetkinel e pacientos the leskri duma the o jilo. Kada isto dovodos bi kampelas e ministerstvos te zajiscinel, hoj pes te sikhaven doslednes te sikh'ol avri e pravno uprava o informacii the o suhlesišagos,

Aver situacija hin andro kauzi (pripadi), kana peske šaj e džuvľi kidel avri te džal pre sterilizacija, kaj šaj merkinel pal o socialno sektoris. Has vaš kada savoro zodpovedna o socialna gadžija the vaš oda, sar oda doperla o štatos? Kada phučiben phenel peske aver, ehas e štatno politika so kamelas, hoj te na ulon pre luma kajci Roma? ňikhaj kaja zprava nane thodži aňi andre usnesenie la vladakro, so kerenas perdal o savore Roma. Socialno opatrovničtvos di-khelas, sar pes o Roma likerem, savo hin len charakteris. O štatno organos na phirelas maškar o Roma, aľe džanelas, kaj save Roma bešen u pre save thana – gava. Nekfeder džanenas o socialna gadžija. Mukenas savore postupi avka, sar has. Ginenas

pal o Roma o metodicka knižki the džanenas lačhes, savo hin len dživipen. Has len predstava, hoj odoj hin socialno rizikos, hoj e Romen hin but čhavore. Džanenas, hoj nane saste o romane ņipi. Kala lengre predstavi ehas podporimen the ehas ajsi kerdī ajsi politika, so kamenas te kerel vzoros andre romaņi osada, e lači famelija. O štatos peršivar kerdžas kada gondolišagos andro berš 1973. Kala uvahi mek počinenas e džuvlengē, vašoda hoj peske denas te kerel paloda sar pašlonas andre špitala, the denas peske te kerel sterilizacija. Počinenas lengē lačhe love, hoj te phiren pre kala sterilizaciji buter the buter džuvla. Inakšeder o romane džuvla na dinehas peske te kerel e sterilizacija, dzehtore ani na džanenas s'oda hin. Andre kola berša 1973, so hin but kajse kauzi pal e sterilizacija na has kerdo ņisavo zakonos, aļe lačhes dikhas keci džuvla kalaha sterilizacija pregele, the terpinen ži adadžives. Ko hin vaš kada adadžives zodopovedno, so ehas ajsi na lačo postupos kijo romane džuvla?

Vašoda o VOP anglethovel, kaj pes te kerel ajsi pravno uprava, hoj te den love kale postižimen džuvlen. Pale nevi uprava ibaj vzoros šaj pomožinel e Švedsko uprava. Preduminel pes, hoj pes počinela o dukhade love (odškodnēni) e džuvlengē vaš e sterilizacija, aļe avela omezimen bo, existinel pravna tituli andro berša 1973 – 1991.

Sikhavipen, sar dičhon o čhiņibena pal o sterilizimen džuvla, so diņa avri o VOP

a) Sp. zn.: 3100/2004/VOP/PM

So diņa jekh stāžovatēlka

Andre peskro mangutno līl (žiadisca) čhindžas jekh romņori J. , hoj hin la štar čhavore. Jekhto the dujto ulīlas telunestar, duj cisarskone rezoha. Na džanel soske cisarskone rezoha, na has la nasvalipnaskre komplikaciji. E romņi has sasti. E dochtorka lake phenelas, kaj pašlola prirodne dromēha. Sar ehas phari, ta vakerelas lake e dochtorka, kaj hiņi sasti.

Đivese 11. februaris 1991 ločhilas cisarskone rezoha, o sestrički andre špitala lake phende, hoj la imar aver čhavore na avena. The kerde lake sterilizacija. ņiko lake nič na phendžas aņi na ehas poučimen, soske ehas koda zakrokos kerdo. Dujto džives pal late avlas andre špitala lakro rom, so laha dživelas. Phendžas leske, hoj la sterilizinde, the s'oda hin. Sar peske pal kada vakerenas, phende pes-

ke, hoj te džanlehas s'oda hin kaja sterilizacija, ta hoj ņikda šoha na domukhlehas, kaj pes kada te ačhel. The save nasledki la šaj avel pre lakro sascipen.

So pes dodžanlas e poradno grupa

Kaja poradno grupa andre dokumentacija sascipnaskri zjiscindžas, kana kaja romņori čhindžas andre o mangutno līl (žiadisca) pal e sterilizacija. Koda džives 11. februariste 1991 pal oda zakrokos pes si-khadžas, hoj oda zakrokos na has reparabilno, andrečhindo o riadiťelis, primaris gynekologicko porodnicko oddēlenie the dženo la komisijatar the urologos.

Ehas pro līl preciskimen, hin kadaj vakerdži (veta), hoj našči den pale o čhindo līl. Protokolīs pal e sterilizacija ehin kije dispozicija. Pre kada līl, kaj ehin savoro čhindo, hin tiž čhindo, savo džives pes kada ačhilas. O 11. februaris ehin čhindo, aļe e ora nane čhindži. Kije sterilizacija ehas iterarno cisarsko rezos. Kijo peršo kamputno cisarsko rezos ehas, andro tharonoro, kaj pašlol o plodos džalas o rat andale rodno matka. Paš kajso stavos, sar hin kada, pes musaj te operinel, kaj te ratinen a džuvla the e ciknores. Sar o plodos hino baro.

Ole časostar, sar ile a pacientka pre operacia, pregeļas 3 ori the saranda the trin minuti (3:43 ori). Vaš oda, hoj o plodos ehas igen baro, the našči ločholas (pašlolas) korkori pestar.

Andre dokumentacija nane zamos, hoj te dinehas дума, kaj a romņorake kerena sterilizacija, pal oda zazamos pes zjiscindžas, hoj andre mangutno līl (žiadisca) hin čhindo, kaj lake kerde mek oda isto džives. A romņora ehas angle sterilizacija trin džide čhavore (duvar la ehas kiretažis andre magoņa (matka), duvar peske diņas te odkerel, angl'oda ehas la cisarsko rezos, vaš oda, bo džalas lake rat andal e magoņa (rodno matka).

Andre anmnezija ehin čhindo, hoj dine la rat duvar, duvar diņas te odkerel, ločhilas khere (na andre špitala). Duvar andal e špitala denaštās. *Paš e operacija pes na ačhlās a romņorake nič, na kerde lake phuj, o dochtora khatar late lačhes kerenas, kaj te sasciol. Aļe e orengro časos perdal late ehas charno. Pal o pašluviben la has charno časos, na has la kana te preduminel, s'oda hin sterilizacija. (Duplikimen VOP).* Paš kaja metoda, sar kerel Pomeroy, pes kerel podphandlipen u a džuvla len avri o vejcovodi.

So ki oda phenel o VOP

E romñi J. ehas ilil andre špitala pro oda, hoj zjiscinde andro lila, ehin čhindo, so dikhenas andal e poradno grupa. Džives pes činelas 11. februaris 1991 dešujekh ori, sar la ile andre špitala. Andro zaznamos hin čhindo, so čhindžas o dochtoris ehas vaš o deš minuti deš the duj ori perdal o dilos. "Pacientka phenel, kaj kamel te mangel e sterilizacija. O predpokladi has pherdarde pal o č. XIV - 1 the 3 smerica." Avle andro zaznamos the r. J nane čhindži tele peskre vasteha aňi ñisar aver.

O ločhiben ehas pre kaja ora trin fertala pro duj, ale paš oda e operacija likerlas saranda minuti. Kada ehin anesteziologicko zaznamos.

O mangutno lil (žiadosca) pre sterilizacija hin zathodži andre dokumentacija. Pro strojos čhindo preciskimen pro lil pes e r. J 11. februaris bri e thodži ora. Sar imar ehin čhindo upral pes a istotaha predpokladinel, hoj o mangutno lile e r. J čhindžas andre ži pal o ločhiben, ale poznamki andro dekurzos hin, hoj e pacientka mangel sterilizacija angle operacija, ehas ča deš minuti.

Pal oda sar prejedñinde e sterilizačno komisija hin pro lil čhindo, kaj na has aňi o datumos čhindo. Ale e komisija zjiscindas, kaj a romñora dine čeporo časos. Ale sikhaven pro oda, hoj pes gele mek oda džives, sar has kerdži e sterilizacija, abo bizo imar pal oda sar ehas kerdži.

Avriachařariben (poučeni) pal e reparabilita, šaj pes rakhel pro mangutno lil (žiadosca). Džal pal kada, či e r. J. čhindžas andre o mangutno lil imar pal o zakrokos, bo na has ñisavo poučeni. Kijoda hin smerñici trin specialna punkti a pacientakre. O mangutno lil le dovodenca, o informaciji pal e sterilizacija the o suhlasišagos anglo zakrokos. Ča akor šaj r. J. avel pre jekh sera.

So džal pal o suhlasis ta e r. J. diňa peskro suhlasišagos anglo zakrokos, so lake anglethode o dochtora pre operacija, ale ajsi, so ehin ča nutno, se pes sikhavela paš e operacija. Ale o suhlasišagos the a anglethodža operacijaha the mek so has nutno paš e operacija našči likerlas, bo oda hin suhlasišagos kije sterilizacija, so bi pes lelas, hoj hin anglethodži operacija. Dujto šajipen hin nutno zakrokos, so has anglethodži operacija kija kada čačipen hin, hoj e sterilizacija nane zakrokos, hoj te ratinel avri o dživipen. Hin neodkladno aktos, ale kada našči las andro šero. Sterilizacija hin asjo specificko ak-

tos, hoj kaja anglethodži operacija calkom na stacinel. Kija kada suhlasišagos pes phandel o lačo džaňipen pal kada zakrokos, ale naspñinel e dženeskro džaniben the leskro suhlasišagos. Džaňipen the o suhlasišagos anglo zakrokos hin ča oda anglutne džanibena the určinel zakrokos. Generalno suhlasišagos ehin individualno abo určimen zakrokos pal e fajta (druhu), ale na ajsa zakrokos respektives the aver zakroki, ta hoj našči avlas anglutno džaňipen, so bi určinelas opre dumimen zakrokos.

Pro paluno agor pes šaj phenel, hoj andre kada pripados r. J. na has pherdarde andre savore podmienki, hoj šaj keren e sterilizacija. Kaja pacientka e zakrokoha na diñas o suhlasišagos. O dochtora na lačhes kerde. Nadomukle dromeha (sposoboha) čhinde andre teštoskeri (celoskeri) integrita a r. J. E šajutñi sterilizacija šaj avlas kerdži sar ločhilas. Ale pal savore naležitosti so mangel o pravno systemos. O dochtora na dine than aňi časos, hoj peske korori te lel avri slobodnes, važnes the bri e doš. Kada ehas perdal e r. J. nedostatočno, bo la na dine ajsi šanca.

O pravos e pacientengro ■ (eticko kodexos)

1 E pacientos hin pravos pre oda, hoj les te den lačo the džaňipnaskro sascipnaskro bečelišagos (opatera), hoj peske te achalon the te keren khatar leste kvalifikovana džene.

2 E pacientos hin pravos te džanel e dochtorskoro nav. The kola aver sascipnaskere bučakere, so khatar leste keren. Hin les pravos te mangel peske ajsa smirom the službi, save leske kempel u save hin andro ustavos. Te avel les šajipen (možnosca) pes sako džives te dikhel a famelijaha, či e kamaratenca. Šaj pes brajinel kolenge, so avile te dikhel peskere manušen, , ale ča akor, sar ehni baro dovodos.

3 E pacientos ehin pravos peskre dochtorstar pes te dodžanel savoro pal peskro nasvalipen. Pes te sastarel pre aver nasvalipen, diangosticko alebo, teraupeticko, kaj peske

korkoro te kidel avri the te suhłasinel. Šaj avel akutno pripados ohrozimen e pacientoske. Savoro the oda, hoj šaj aven šajutna (možne) rizika, so hin jekhetaňardo e sastaribnaha. Kim egzistinel buter alternativna postupi pal o sascipen, musaj te džanel savoro pal kada džani-pen. Hin les pravos the hoj te džanel o nava e dochtorengre, savore džeenegre, so khatar les-te keren.

4 O pacientos andre kada zakonos, so dovoli-nen šaj avel pravos te phenel, hoj vareso na kamel. O dochtora leske musaj savore informa-ciji te phenel pal o sascipen. Leskro dosledkos so peske kidłas avri.

5 Sar hin andre ambulacija the andre špitaľa pro višetřišagos, abo te les ošetřinen the sastaren, hin les pravos pre oda hoj te suhłasinel e programoskre sastaribneha. Musaj pre leste te len ohľados pre leskro sukromje the pre koda, hoj pes ladžal. Ola džene, so ke-ren analizi leskro pripadostar, musaj lačhes te džanel, na ča o dochtoris the o pacientos. Savoro višetřišagos the o sastariben musaj te avel diskretno . Ko hin pro than, aver džene, so len nane le sastaribnaha nič, te kamen paš kada savore te avel, musaj te del suhłasišagos o nasvalo dženo. Kada musaj te rešpektinen the andro špitaľi abo fakultne zariadenie so peske nadomukhłas e dženen o pacientos korkoro.

6 E pacientos hin pravos te užarel pre savore zoznami the upravi, so andre lende džal pal leskro nasvalipen. The hine tiž doverna. Leskri ochrana pal o inforamciji musaj te avel čhindži andre kaja kauza, andro počitačis.

7 E pacientos hin pravos te užarel andre špi-taľa pal peskre šajipena (možnosci). Musaj pes kija leste te likerem šukares, avka pal o nasvalipen the pal leskri natura, mušinen les-ke te del so nekfeder bečelišagos (opatera). Te ehin nutno pripados, ta musaj les te den andre aver sastaribnaskro ustavos. Aľe ča akor, te les-ke phende savore informaciji the zdovodninde leske. Hoj les musaj te thoven prjamo odoj kaj

les sastarena pre leskro nasvalipen. Egzistinen inštituciji, so peske len e pacientos andre pe-skri bečelišagos. Musaj angloda te avel savoro schvalimen.

8 E pacientos hin pravos te džanel savo sas-tariben richtinena sigo (pal leskro nasvali-pen). Hin les pravos anglal te džanel, save doch-tora khatar leste kerena. Pre savo than avela e dispozicija the savi ora ordinačno. Pal oda sar les muken khere andale špitaľa, hin les pravos te džanel, hoj e špitaľa určinel o postupos so džanela, pal leste leskro dochtoris, so kija les-te phirel (obvodno). Jov peske les musaj te lel andr bečelišagos, palis leske phenel sar les sas-tarena dijader.

9 E pacientos hin pravos, hoj o dochtoris leske mušinel te achalarel avri avka, hoj les lačhes te achalol. Te pes o dochtoris roz-hodninela ki o nalačo standartno postupos abo experimentos (ajsi ibajte zkuška). Pro ľil musaj te avel čhindo paš leskri godži, hoj šaj avel leskri podmienka zapojinde andro na-terapeuticko abo terapeuticko zumavipen (vizkumos). O pacientos kana kamel šaj džal het, andal kada experimentos šaj odstupinel. Na musaj te phenel peskro dovodos. The te ehas poučimen, džanelas peskre sascipna-skre ajse dosledki the avka pes rozhodnin-džas korkoro.

10 Pro zaveros e nasvale dženes hin pra-vos čujimen bečelišagos (opatera) sa-vore sascipnaskere bučakerendar, so mušinen te rešpektinel leskro, so peske vinšinel, aľe ča ajso, so na džal kontra amare zakoni, so hin platno andre amari phuv.

11 E pacientos hin pravos te džanel the peskri povinosca. Te džanel pes te ľi-kerel , avka sar andre špitaľa pal amaro zako-nos. Odoj kaj pes sastarel. Andre kala inštitu-ciji ehin (špitaľakro statusos). E pacientos hin pravos te kontrolinel peskro učtos the te man-gel dovodi, soske the sar dičhon leskre polož-ki, u pašoda hin jekh, ko o učtos počindžas. Bri o ohľados.

Kala zakoni ehin vičimen avri sar platna andro d'ives 25. feburaris 1992

Dživese 25. februaris 1992 e Eticko komisija andal o Miñisterstvos sascipnaskero ČR phenelas hi dokumentoske, so pes vičinel „E pacientengre prava“. O dokumentos ehas sthodo, bo pes čerinen (vatinen) o phandlīpena maškar o nasvale džene the o sascipnaskere bučakere (nevi the nevi tehnologija, buter pes merkinel pro dženengre prava, le nasvalendar pes mangel, kaj keren savoro vaš pengro sascipen, the aver. Afe so hin nekbareder, mukel pes o purano "paternalisticko" sistemas (andale latina pater = otec) u džal pes kijo sistemas autonomno, kana sako dženo korkoro pestar kidel peske, so kamel, u kerel savoro aktivnones jekhetane le sascipnaskere bučakerenca.

Varekanutno sistemas has andro peskro fundamentos, imar andal o Hippokratiskro idejos (časos), hoj savoro odpovednosc pre peste lelas o dochtoris, vaš o savoro sascipen e pacinetoskro. Solachardžas e Devleske o Hippokratos the ehas les povinosca furt so nekfeder mek lačheder. Leskri profesionalno kvalifikacija ehas sar pherdo zaruka, hoj ča avka kerela. O dochtoris bi kampelas te postupinel ibajte expertos, so achal'ol andre sascipnaskeri problematika. Majinelas bi te lel e nasvale dženes andre bečelīšagos (opatera) avka, kaj kije leste rado te džal sar kampel. Ehas vihodi andre varekanutne sar e medecina „varesar maškaral e veda the umenie“ so e sastaribnas kija phandelas e dadeskre dochtorsko bečelīšagos (opatera).

Deklarimen pravos e pacientenge zajjiscinel kontrola pre calo sistemas. E pacientengro pravos bi majinelas te funginel, avka hoj andre savore sascipnaskere khera te avel pro peršo than o pristupos kijo dženo. Te dikhel o manuš, kaj pes kija leste likerem sar kija dženeske, kaj pes te na čujinel dikhlo tele. Avka pes šaj kerel jekhetañi buti the jekhetañi odpovenosc pal o nasvale džene the lengre fameliji. E nasvale dženendar the e sascipnaskere bučakerendar pes palis ačhel lače partnera. Ži akana avka na has.

So majinen te kerel savore dajora, save užaren le čavores

Pre soste kampel te merkinel ko dochtoris the andre špitaľa.

- Te pes kija tumende o dochtoris na likerel šukares, čerinen (vatinen) les vaš aver. Hin tumen pravos peske te kidel avri sako trin čhon, pal peskri volba. Šunen, so vakeren aver džuvľa the likerem tumen pal oda.
- Te kamen kontrola upral oda sar ločhon, tumen te del godži ginekologoha, tumen dovakeren savi hin perdal tumende nekfeder ratišagos (ochrana), kaj te na ačhen phare. Adadžives egzistinel but ajse ratišagi. Ma domuken, hoj tumenge o ginekologos te čhinel pro receptos ča jekh ochrana, so leske avelas perši pre godži. Egzistinen, praški, iñekciji, těliska, naplasca the mek aver.
- Sar san phare, phiren ko ginekologos the phučen, savo tumen avela porodnos, prirodno abo cisarsko rezoha. Phenen leske save nasvalīpena ehas andre tumari famelija, tumara dajora abo dadores, abo a baba e papus, phenen e ginekologoske the vakeren leha, sar san phare. Me del tumenge čhindo savoro pal o nasvalīpen pro liľa, palis den andre špitaľa, sar džan andre porodnica.
- Angloda tumenge zjiscinel savoro pale porodnica, andre savi džana. Kaj te džanen savoro, sar odoj likerem le džuvlen, so ločhile the kijo ciknore. Šunen, so vakeren aver phureder džuvľa, so hin len zkušenosci. Ma džan andre kajsi špitaľa, so nane lači. Jekh pheñiben phenel „Ko šune, l but pes dodžanel.“
- Kijo porodnos len tumenca ča jekhes dženes, so hin tumenge nekpašeder paš o jilo, phenas e romes, a da, abo a pheña, abo a kamaradka. Sar san korkore andre špitaľa, san andre dochtorengre vasta. Te paš tumende ñiko nane, ta lenge phares dokazinena, hoj porušinde tumaro pravos.

- Te tumenge dena te čhinel pes andre vare-save dokumenti, lačhes polikores preginen. Te hin tumenge avka phujes, hoj nane tumen zor te preginel, phenen lenge andro jakha šukares. Našči čhina v andre, preginava mange palis, nane mange lačhes. Merkinen! O suhlasišagos le cisarskone rezoha čhinen andre ča akor, sar oda musaj te avel, avresar šaj našaven tumaro abo e ciknore-skro dživipen.
- Te na kamen te domukel pro 100% e sterilizacijakre riziki, phenen anglo porodosa e ginekologoske. Šaj phenen e ginekologoske mek sar phiren phare e pereha, kaj na kamen nisavi sterilizacija. Na domuken kada rizikos. Phenen so tumen kamen, so tumen tumenge korkore vinšinen. Tumaro slobodno volba na den tumen. Ma daran, bri tumaro džanlipnaskero suhlasišagos našči keren nisavo zakrokos.

Pre sterilizacija tumen šaj džan ča akor

- a) te pherdaren jekh indikacija, hoj kamen te kerel. Šaj oda avel phenas:
 - akor, te ehin tumen buter sar štar čhav
 - akor, te ehin tumen trin čhave u hin tumenge 35 berš, abo san phureder
 - te ločhilan cisarskone rezoha the mek bi tumen avelas aver cisarske rezi. O čačipen ehin ajso, hoj palis tumen den avri avre rizikoske. Aver dovodi pal e sterilizacija kerdži hin čhinde (andre priloha andre sterilizačno smerņica)
- b) te manglan korkori abo tumenge anglethodas o dočhtoris u tumen diňan suhlasišagos (o dočhtoris musaj te phenel tumenge savoro pal e sterilizacija, savi metoda kaja the savore rizika hoj ehin mek aver šajipena e džuvlikane ratišagostar, kampol ča te phučel).
- c) Tumaro mangutno lil (židosca) mušinel te schvalinel e sterilizačno komisija (fiškalis

the nekčepeder duj dočhtora, so pes specializinen andre kada oboris, the mek duj dočhtora, so na kerena kaja sterilizacija). E sterilizačno komisija mušinel te kerel bešipen u te phenel ha le mangutne lileske mek angle sterilizacija.

- d) Angle kerdži sterilizacija bi tumenge kampelas te avel but časos te duminel, the te lel godži le romestar alebo tumara famelijatar. Palis šaj čhinen andre tumaro suhlasišagos kije sterilizacija. So hin andre čhindo, hoj phendān avri, hoj mišto džanen, hoj kada zakrokos našči keren pale the (hoj tumen imar ņikda na avela čhavore).

Vzájemné soužití je česko-romská společnost, která se zasazuje o odstranění sociálního vyloučení příslušníků romské komunity v ostravském regionu. Jejím cílem je posílení česko-romské vzájemné důvěry a spolupráce.

Tuto brožuru vypracovaly a sestavily členky **Lidskoprávního týmu při o.s. Vzájemné soužití po konzultacích se Spolkem žen poškozených sterilizací při o.s. Vzájemné soužití a dalšími zaměstnanci sdružení** v rámci projektu Nic není jenom bílé. Projekt je zaměřen na odhalování projevů diskriminace romské komunity v Ostravě a okolí, na řešení klíčových případů diskriminace, vyvolání dialogu a diskuze o existenci a formách diskriminačního chování a sociálního vyloučení. Tím chce přispět ke změně postojů veřejnosti, státních i nestátních institucí k diskriminačnímu chování.

Vydání brožury bylo financováno z prostředků EU poskytnutých Nadací pro rozvoj občanské společnosti (NROS) v rámci programu Transition Facility - Antidiskriminace. Obsahuje citace a/nebo parafráze Závěrečného stanoviska Veřejného ochránce práv. S laskavým svolením zveřejňujeme některé fotografie z archívu Evropského střediska pro práva Romů.

Názory zde prezentované vyjadřují postoje Příjemce, a proto nemohou být v žádném případě považovány za oficiální postoj Evropských společenství.

Občanské sdružení
VZÁJEMNÉ SOUŽITÍ
30. dubna 3
702 00 Moravská Ostrava

tel./fax: 596 130 715
web: www.vzajemnesouziti.cz
email: vzajemne.souziti@tiscali.cz, LPT.souziti@seznam.cz